

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 331.5 (477)

Л. Б. Круп'як,
к. е. н., доцент, доцент кафедри державного і муніципального управління,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
І. Й. Круп'як,
к. е. н., старший викладач кафедри міжнародних фінансів та глобальної економіки ім. С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

L. B. Krupiak,
Ph.D., associate professor of state and municipal government,
Ternopil National Economic University, Ternopil
I. Y. Krupiak,
PhD, Senior Lecturer, Department of International Finance and the Global Economy named after S. I. Yuriy,
Ternopil National Economic University, Ternopil

FEATURES OF STRUCTURAL TRANSFORMATIONS OF LABOUR MARKET IN UKRAINE

Викремлено особливості структурних трансформацій сучасного ринку праці та окремих його сегментів в Україні. Здійснено аналіз діючої практики забезпечення зайнятості населення, рівня його безробіття. Оцінено динаміку структури нестандартної зайнятості економічно активного населення країни, що визначається неузгодженістю, пов'язаною із суперечністю між характером ринку трудових ресурсів та державними нормами його регулювання. Охарактеризовано нові форми нестандартної зайнятості, які унеможливають стійку соціальну динаміку, досягнення високих стандартів якості трудового життя. Досліджено проблеми неструктурованого ринку праці, що поглиблюють кризові явища в економіці, стримують структурні перетворення, перешкоджають створенню передумов для довгострокової макроекономічної стабілізації. Запропоновано заходи щодо вирішення проблем ринку праці з метою запобігання негативних тенденцій у сфері зайнятості, структурної перебудови чинного механізму його регулювання.

The authors determined features of the structural transformation of the modern labor market and its individual segments in Ukraine. The analysis of the current practice of employment and level of unemployment is done. The dynamics of the structure of non-standard employment of the economically active population, which is defined by the inconsistency related to the contradiction between the nature of the labor market and government norms of its regulation is reviewed. New forms of non-standard employment that prevent stable social dynamics, achieving high standards of quality of working life are characterized. The problems of unstructured labor market deepening economic crisis, hindering structural changes, prevent the creation of conditions for long-term macroeconomic stabilization are investigated. The measures to solve the problems of the labor market in order to prevent negative trends in employment and restructuring existing mechanism of its regulation are offered.

Ключові слова: *зайнятість населення, рівень безробіття, ринок праці, структурна трансформація, оплата праці, економічно активне населення.*

Keywords: *employment, unemployment level, labor market, structural transformation, payment of labour, economically active population.*

Постановка проблеми. Структурні зміни, що відбуваються в умовах ринкової трансформації економіки України супроводжуються негативними тенденціями в соціальній сфері, що вплинули на формування ринку праці, зокрема посилили проблеми зайнятості та працевлаштування. Сучасний розвиток ринку праці та окремих його сегментів характеризується наявністю вузлових суперечностей, деформованістю регіональної, галузевої та секторної структури зайнятості населення. Тому, налагодження ефективної роботи ринку праці і сприяння зайнятості стає надзвичайно актуальним питанням, оскільки людський фактор визначає структуру суспільства, формує його класи і сприяє ключовим трансформаційним зрушенням і перетворенням у всіх сферах суспільного життя. При цьому, необхідність оптимізації основних кількісних та якісних параметрів ринку праці України вимагає радикальних змін у кожному з сегментів.

В цьому контексті дослідження структурних трансформацій ринку праці в Україні викликає теоретичний та практичний інтерес, адже його результати мають становити основу для вироблення стратегічних напрямів розвитку ринку праці, що й визначає актуальність цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування ринку праці, а також його окремих елементів в умовах структурної трансформації вітчизняної економіки як на національному, так і на регіональному рівнях привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, наукові досягнення яких підтвердженні практикою і здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами. Значний вклад щодо визначення тенденцій розвитку ринку праці в умовах трансформації національної економіки, а також висвітлення підходів до організації і проведення моніторингу регіонального ринку праці внесли вітчизняні вчені: Ю.М. Маршавін, О.Ю. Гуревич, Я.В. Кретова, В.І. Куценко, О.А. Морозова, В.В. Онікієнко, А.В. Остафійчук, Л.Г. Ткаченко, Л.М. Смельяненко, В.Г. Федоренко [1,2,3,10]. Вагомий внесок у вирішення проблем зайнятості зробили С.І. Бандур, Н.П. Борезька, В.С. Васильченко, В.В. Дорофійенко, К.В. Зайцева, О.Ф. Новикова, В.П. Оніщенко, Н.О. Гаркавенко, Н.В. Волкова, В.В. Євдокимова [4,5,6].

Проте дослідження національного ринку праці та розробка заходів щодо створення конкурентних відносин у сферах попиту на робочу силу та її пропозиції, конкурентного визначення ціни робочої сили в контексті трансформаційних перетворень економіки залишаються актуальними.

Формулювання цілей статті. Основна ціль роботи полягає у дослідженні структурних трансформацій ринку праці в Україні, виявленні проблем спричинених неструктурованим ринком праці та розробці заходів щодо запобігання негативних тенденцій у сфері зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерними особливостями трансформації сучасних економічних процесів в Україні є стабілізація та структурна перебудова. Структурні перетворення в економіці України змінили відносини зайнятості населення, інтенсифікували процес руху робочої сили, висвітлили нові актуальні проблеми на ринку праці, становлення якого супроводжується посиленням його сегментації. Кожний сегмент як зайнятого, так і не

зайнятого населення відрізняється специфікою свого соціального статусу, економічною поведінкою, гарантіями зайнятості, рівнем та стабільністю доходів, конкурентоспроможністю та захищеністю ринку праці. Ринку праці є не лише структурним елементом національної економіки, що формує її трудовий потенціал, а й багатогранною сферою суспільного життя, яка визначає ступінь ефективності функціонування економічної системи держави.

Водночас, проблеми породжені неструктурованим ринком праці, поглиблюють кризові явища в економіці, стримують структурні перетворення, перешкоджають створенню передумов для довгострокової макроекономічної стабілізації. Це зумовлено наявністю дисбалансу між попитом на робочу силу з боку роботодавців та пропозицією, представленною фахівцями, що виходять із професійно-технічних та вищих навчальних закладів освіти; низькою мотивацією праці таких осіб; недостатньою конкурентоспроможністю на ринку праці через відсутність потрібних навичок. Не задоволеним залишається попит на газоелектрозварників, технологів, механіків, буддівельників, в той час як безпрацевлаштування залишаються молоді фахівці таких професій, що є надлишковими на ринку праці: економісти, бухгалтери, юристи, оператори комп'ютерного набору, педагоги. Так, рівень працевлаштування після закінчення професійного навчання зріс з 83,0% у 2012 році до 88,8% у 2013 році [7].

У відносинах зайнятості також присутні елементи нестійкості. Мають місце нові форми нестандартної зайнятості, які унеможливають стійку соціальну динаміку, досягнення високих стандартів якості трудового життя, при цьому забезпечують адаптацію бізнесу до умов, що породжені глобалізацією. Тому, державна політика зайнятості населення залежить від темпу і характеру ринкових перетворень. Вона передбачає систему адаптації різних категорій незайнятого населення до вимог ринку праці, а також систему соціального захисту безробітних та осіб з обмеженою конкурентоспроможністю.

Однак, баланс у застосуванні стандартних і нестандартних форм зайнятості порушено. Соціально-трудова відносина розвиваються асиметрично, постійно «ущемляються» права найманих працівників. Так, за даними Державної служби статистики України у 2012 році чисельність економічно активного населення у віці 15-70 років, у порівнянні з відповідним періодом 2011 року, зменшилася на 21,6 тис. осіб та становила 22,0 млн. осіб (табл.1).

Таблиця 1.
Структура економічно активного населення України, на яке поширюються нестандартні форми зайнятості за 2008 – 2012 роки

	2008		2009		2010		2011		2012	
	Всього тис. осіб	Питома вага, %	Всього тис. осіб	Питома вага, %	Всього тис. осіб	Питома вага, %	Всього тис. осіб	Питома вага, %	Всього тис. осіб	Питома вага, %
Безробітне населення віком від 15-70 років	1425,1	6,4	1958,8	8,8	1785,6	8,1	1732,7	7,9	1657,2	7,5
Штатні працівники, яким заробітна плата нарахована в межах мінімальної заробітної плати	825,7	3,7	882,8	4,0	791,5	3,6	603,6	2,7	557,4	2,5
Населення, яке зайняте в неформальному секторі економіки	4563,8	20,4	4469,9	20,2	4649,2	21,1	4704,9	21,4	4651,6	21,1
Особи, які працювали за договорами цивільно-правового характеру	250,3	1,1	238,7	1,1	258,1	1,2	277,7	1,3	257,9	1,2
Працівники, які не охоплені колективними договорами	1877,6	8,4	1733,4	7,8	2022,8	9,2	1983,4	9,0	1969,6	8,9
Працівники, які знаходилися у відпустці без збереження заробітної плати	180,0	0,8	275,9	1,2	363,3	1,6	189,5	0,9	137,9	0,6
Працюючі, які працювали неповний робочий день (тиждень)	1206,0	5,4	2063,3	9,3	1466,8	6,7	908,9	4,1	736,8	3,3
Сезонні працівники	25,8	0,1	27,9	0,1	31,1	0,1	20,2	0,1	44,7	0,2
Працівники, які працювали в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам	1410,8	6,3	1309,4	5,9	1300,7	5,9	1283,3	5,8	1198,5	5,4
Економічно активне населення у віці 15-70 років	22397,4	100,0	22150,3	100,0	22051,6	100,0	22033,1	100,0	22011,5	100,0

Джерело: Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України, 2012.

Чисельність безробітних у 2012 році в порівнянні з попереднім роком зменшилася на 75,5 тис. осіб та на 232,1 тис. осіб зросла в порівнянні з 2008 роком) [8].

При цьому рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), знизився з 7,9% економічно активного населення у 2011 році до 7,5% у 2012 році і був нижчим, ніж відповідний показник по країнах Євросоюзу (9,7%) [9, с.5].

За період 2008 – 2012 років питома вага працівників, які знаходилися у відпустці без збереження заробітної плати скоротилась на 0,2 %, а працюючих неповний робочий день (тиждень) – на 2,1%, однак частка працівників, які зайняті в неформальному секторі економіки, а також не охоплені колективними договорами та сезонних працівників зростає на 1,3%.

У 2013 році за направленням державної служби зайнятості України працевлаштувалися 541,9 тис. осіб, з числа зареєстрованих безробітних, що на третину більше, ніж у 2012 році. На нові робочі місця з компенсацією працевлаштовані 9,6 тис. безробітних, в тому числі 4,4 тис. осіб, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці та 5,2 тис. осіб, які працевлаштовані на нові робочі місця в пріоритетних видах економічної діяльності. При цьому кількість безробітних, які отримали допомогу по безробіттю одноразово для організації підприємницької діяльності, збільшилася з 11,2 тис. осіб у 2012 році до 16,2 тис. осіб у 2013 році. За направленням служби зайнятості було працевлаштовано 270,3 тис. осіб, які перебували на обліку, та не були зареєстровані в державній службі зайнятості як безробітні [8].

Разом з тим, суттєвим недоліком розвитку ринку праці в Україні є низький рівень її оплати не лише в порівнянні із значенням даного показника у країнах з розвинутою економікою, а й з урахуванням фактичної продуктивності праці. Такій компонент саморегуляції ринку праці, як заробітна плата не приведена у відповідність із вартістю робочої сили і деформує попит і пропозицію.

Таким чином, ринок праці в Україні залишається розбалансованим і малоефективним, а його структура визначається неузгодженістю, пов'язаною із суперечністю між відкритим, гнучким, ліберальним характером ринку трудових ресурсів та жорсткими, державними нормами його регулювання. Як наслідок, сформувалися викривлені способи пристосування ринку праці до наявних суперечливих умов, унаслідок яких значну перевагу отримали неформальні форми зайнятості, виник значний дефіцит кваліфікованих трудових ресурсів, унеможливився діалог між роботодавцем та працівником. Отже, всі ці проблеми потребують реформування державної політики у сфері зайнятості. Основним пріоритетом якої має стати створення правових, економічних та інституційних умов для підвищення ефективності зайнятості населення.

Висновки. Грунтуючись на результатах дослідження пропонуємо наступні заходи щодо вирішення проблем ринку праці для запобігання негативних тенденцій у сфері зайнятості, зокрема: реформування державного регулювання ринку праці та соціальної політики з метою перешкодження зростанню нестандартної зайнятості; заохочення роботодавців до створення постійних робочих місць за рахунок різних джерел фінансування; впровадження механізмів звільнення і перерозподілу зайнятих; розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів; підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили; внесення змін у трудове законодавство, які дозволять розширити права громадян, що працюють на умовах нестандартних трудових договорів; посилення державного контролю за дотриманням трудового законодавства. Реалізація цих заходів дозволить підвищити рівень зайнятості, особисті доходи населення, шляхом створення нових високооплачуваних робочих місць, призведе до реструктуризації економіки, піднесення виробництва та сприятиме розвитку соціальної сфери.

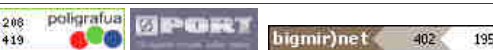
Література.

1. Маршавін Ю.М. Ринок праці України: від кризи до продуктивної зайнятості [Текст] / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2010. – №1. – С. 17 – 21.
2. Куценко В.І., Остафійчук Я.В. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект: Монографія / За ред. С.І. Дорогунцова. – К.: Оріони, 2005. – 400 с.
3. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г., Ємельяненко Л.М. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / За ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 286 с.
4. Гаркавенко Н. О. Проблеми зайнятості та безробіття на національному ринку праці //Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №4. – С.168-172.
5. Волкова Н.В. Політика держави щодо зайнятості молоді та її ефективність / Н.В. Волкова // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2010. – № 1 (23). – С. 26-32.
6. Євдокимова В.В. Ефективна зайнятість як один із факторів подолання бідності в Україні [Текст] / В.В. Євдокимова // Ринок праці та проблеми зайнятості. – 2009. – № 3. – С. 8-11.
7. Офіційний сайт державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index/>.
8. Державний комітет статистики України // http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html.
9. Лазоренко К.С. Роль, значення та особливості функціонування ринку праці на сучасному етапі / К.С. Лазоренко // Вісник СНАУ, – випуск 5/1. – 2010. – С.5.
10. Федоренко В.Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи / В.Г. Федоренко // Економіка та держава. – 2009. – №1. – С. 4-5.

References.

1. Marshavin Yu. M. (2010), "Ukrainian labour market: from crisis to productive employment", *Rynok pratsi ta zajniatist' naselemnia*, vol. 1, pp. 17 – 21.
2. Kutsenko V.I., Ostafijchuk Ya.V. (2005), "Ukraine's social sphere transformation: regional aspect", monographia, Oriony, Kyiv, Ukraine.
3. Onikienko V.V., Tkachenko L.H., Yemel'ianenko L.M. (2007), "Ukraine's labour market development: tendencies and perspectives", *RVPS Ukrainy NAN Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
4. Harkavenko N. O. (2008), "Employment and unemployment of Ukraine's labour market", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 4, pp. 168 -172.
5. Volkova N.V. (2010), "State policy to youth employment and its effectiveness", *Naukovo-teoretychnyj zhurnal Dnipropetrovs'koi derzhavnoi finansovoi akademii*, vol. 1 (23), pp. 26-32.
6. Yevdokymova V. V. (2009), "Effective employment as one of the poverty struggle factors", *Rynok pratsi ta problemy zajniatosti*, vol. 3, pp. 8–11.
7. Official site of State Employment Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>.
8. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html.
9. Lazorenko K.S. (2010), "Role, meaning and peculiarities of employment market nowadays", *Visnyk SNAU*, vol. 5 (1), p. 5.
10. Fedorenko V.H. (2009), "Employment market and economic tendencies in Ukraine during world economic crisis", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 4-5.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"